

Michał Sobczak

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Skrótowce
w *Wielkim słowniku sportowym rosyjsko-polskim*
Z. Fedusa
(uwagi o przekładzie i strukturze)

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie modeli przekładu oraz struktury skrótowców z dziedziny sportu zarejestrowanych w przekładowym słowniku specjalistycznym rosyjsko-polskim opublikowanym na początku XXI wieku. Struktura artykułu obejmuje wprowadzenie oraz część zasadniczą. We wstępie krótko uargumentuję dobór sportowej warstwy leksyki jako przedmiotu badania oraz scharakteryzuję źródło materiału językowego. Fragment analityczny pracy został natomiast podzielony na dwie podstawowe części: pierwsza z nich, którą poprzedza synteza najważniejszych ustaleń teoretycznoprzekładowych dotyczących skrótowców, odnosi się do opracowania leksykograficznego akronimów w badanym źródle, druga zaś – w oparciu o uprzednio nakreślone współczesne typologie – ilustruje ich strukturę.

Wybór sportowej gałęzi słownictwa nie jest przypadkowy, gdyż jest to obszar życia, który szczególnie u schyłku ubiegłego stulecia intensywnie się rozwijał. Działo się tak za sprawą licznie powoływanych do życia instytucji, organizacji, klubów i związków, rosnącej popularności sportu i rekreacji oraz globalizacji życia wpływającej na organizowanie zmagania w rozmaitych dyscyplinach sportowych z udziałem wielotysięcznej widowni¹. Bez wątplenia istotny wpływ na propagowanie sportu wywarł także postęp w dziedzinie mediów, dzięki czemu wydarzenia sportowe mogą być transmitowane praktycznie z każdego miejsca świata, w wysokiej jakości dźwięku i obrazu, nierzadko w specjalistycznych, tematycznych kanałach. Ponadto wśród czynników globalizujących sport wymienia się także rozwój marketingu sportowego, produkcję, dystrybucję i reklamę artykułów sportowych, migracje o podłożu sportowym (w szczegól-

¹ Zob. M. Sobczak, E. Pankanin, *Błędy tłumaczeniowe i redakcyjne w wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich w konfrontacji angielsko-polskiej*, „Acta Neophilologica”, t. 21, nr 2, 2019, s. 22-23.

ności w obrębie sportów drużynowych) oraz organizowanie sympozjów, konferencji i szkolnictwa (w tym wyższego) o profilu sportowym².

Tak znacząca ewolucja społeczna i technologiczna musiała znaleźć swoje odbicie w rozwoju systemu językowego, tj. w poszerzaniu go o nowe terminy powiązane z szeroko rozumianym sportem. Jednocześnie należy podkreślić, że tworzenie nowych instytucji i organizacji, często o wielocłonowych, długich, nieporęcznych w codziennej komunikacji nazwach, z pewnością sprzyja procesowi abrewiacji, tj. powoływania do życia form skróconych, które zastępują wielokomponentowe określenia. Z tych względów analiza skrótowców odnoszących się do sfery sportu wydaje się zagadnieniem ciekawym i perspektywicznym zarówno w kontekście leksykografii, gdzie niezwykle trudne zadanie stanowi ich właściwe opracowanie i przekład, jak również w zakresie morfologii, dzięki czemu można ustalić, które typy strukturalne abrewiatur są szczególnie produktywne w wypadku leksyki sportowej.

Trzeba także odnotować, że badania lingwistyczne dotyczące języka sportu nie mają w polszczyźnie długiej tradycji. J. Ożdżyński, we wstępie do opublikowanej w 1970 roku monografii, pisał: „Mimo wzrostu społecznej rangi wychowania fizycznego i sportu, a także mimo wytworzenia się związanego z tą dziedziną życia obszernego zasobu leksyki specjalnej, samo słownictwo nie doczekało się najskromniejszego choćby opracowania językoznawczego³”. Choć kilkadziesiąt lat po tym, jak Ożdżyński sformułował powyższą myśl, dorobek lingwistyczny jest bez wątpienia bogatszy⁴, to jednak obejmuje on w szczególności prace dotyczące opisu leksyki w jednym języku⁵ (poza słownikami przekładowymi⁶), w konkretnie osadzonym kontekście (np. język komentarza sportowego⁷ itp.⁸). Prac z zakresu przekładu i leksykografii nadal brakuje.

Źródło materiału językowego, który zostanie poddany analizie w dalszej części artykułu, stanowi *Wielki słownik sportowy rosyjsko-polski*⁹ autorstwa Zbigniewa Fedusa.

² J. Schiffer, *Wörterbücher und Lexika der Sportwissenschaft als Dokumente einer missverstandenen fachlichen Sprachlexikographie – grundlegende, historische und modellhafte Überlegungen aus bilingualer Perspektive*, Köln, Verlag SPORT und BUCH Strauß, 2002, 17.

³ J. Ożdżyński, *Polskie słownictwo sportowe*, Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1970, s. 7.

⁴ Przegląd prac dotyczących leksyki sportowej można znaleźć w artykule J. Murrmann *Język sportu u leksykografów. Analiza terminograficzna wybranych słowników z terminologią sportową*.

⁵ Por. np. B. Nowowiejski, *Refleksje nad współczesną polską leksyką sportową*, [W:] M. Rutkowski, K. Zawilska (red.), *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji*, t. II, Olsztyn, Wydawnictwo UWM, 2008, s. 23-35.

⁶ Zob. np. J. Taborek, *Piłka nożna. Słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, Zielona Góra, Kanion, 2006; Y. Fedorushkov, *Kieszonkowy słownik piłki nożnej rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, 2018.

⁷ Por. np. K. Koc, *Nogi, nogi uciekły do boku!!!: o języku sprawozdawców sportowych*, „Polonistyka” 2005, nr 1, s. 20-24.

⁸ Zob. np. K. Polok, *Kwestie nacechowania w języku sportu*, „Słowo. Studia Językoznawcze” 2012, nr 3, s. 149-167.

⁹ Dalej: WSS.

Opracowanie ukazało się w 2005 w Warszawie nakładem wydawnictwa „Takt” i było częścią serii „Semiosis Lexicographica” założonej przez Jana Wawrzyńczyka. Ów cenny badacz napisał przedmowę do WSS, w której niezwykle pochlebnie wyraził się o jego redaktorze:

Bardzo dobrze się stało, że Zbigniew Fedus nie porzucił pracy leksykograficznej, lecz wytrwale ją kontynuował, rozbudowując i modernizując swoje dzieło z 1979 r.¹⁰ Efektem tych trudów miłośnika języka rosyjskiego – leksykografa praktyka jest niniejszy WSS¹¹, wyróżniający się znaczną objętością (...). Jest to współcześnie najobszerniejszy opis przekładowy terminologii sportowej języka rosyjskiego i polskiego; będzie on stanowił w dziejach polskiej leksykografii dwujęzycznej niewątpliwie bardzo istotny rozdział (...).

WSS jest dziełem bardzo obszernym, rejestrującym na blisko 450 kartach (formatu A4) około 50 tysięcy terminów, połączeń wyrazowych i skrótów. Włączone do korpusu hasła odnoszą się nie tylko do dyscyplin sportowych (jak we wstępie podaje Autor, są to wszystkie konkurencje olimpijskie i najczęściej spotykane dyscypliny nieolimpijskie), lecz obejmują także słownictwo związane między innymi z międzynarodowym ruchem sportowym, myślistwem, sportami obronnymi, psychologią sportu, medycyną sportową, architekturą, anatomią, fizjologią czy praktyką i teorią treningu. Niewątpliwym atutem WSS jest ponadto zakres źródeł, z których Fedus wyekscerpował jednostki językowe. Autor nie ograniczył się bowiem do podręczników akademickich, encyklopedii, regulaminów zawodów, lecz korzystał także z codziennej prasy sportowej, referatów wygłaszanych na sympozjach naukowych oraz analizował transmisje radiowe i telewizyjne. Jak przekonuje Fedus, słownik może być wykorzystywany przez szeroki krąg odbiorców, do którego – z jednej strony – zaliczają się pracownicy naukowcy, studenci i tłumacze – z drugiej zaś – instruktorzy, dziennikarze oraz przedstawiciele innych profesji związanych z szeroko rozumianym sportem (np. lekarze, rehabilitanci, psychologowie). Megastruktura WSS, obok przedmowy, wstępu i głównego korpusu, zawiera także obszerny wykaz niektórych skrótów i oznaczeń stosowanych w rosyjskojęzycznej literaturze sportowej i turystycznej (s. 421-443) oraz zestawienie (wraz z krótką charakterystyką) radzieckich i rosyjskich organizacji i zrzeszeń sportowych (s. 445-452). Opracowanie wieńczy wykaz piśmiennictwa, w którym można odnaleźć adresy bibliograficzne wielu słowników specjalistycznych oraz innych źródeł rejestrujących leksykę sportową. Z punktu widzenia typologii słowników specjalistycznych, do których należy WSS, opracowanie Z. Fedusa należy określić jako słownik czytelniczno-tłumaczeniowy. S. Czerni zauważa bowiem, że ten rodzaj

¹⁰ W tym miejscu należy odnotować, że Z. Fedus już wcześniej, w 1979 roku, opublikował *Podręczny rosyjsko-polski słownik sportowy*, który, jak wskazuje J. Wawrzyńczyk, był drugim dziełem w historii polskiej leksykografii poświęconym terminologii sportowej. W słowniku tym zarejestrowano około 22 tysięcy haseł odnoszących się zarówno do różnych dyscyplin sportowych, jak i kultury fizycznej, turystyki i rekreacji.

¹¹ Skrót: M.S.

opracowań leksykograficznych ma najczęściej charakter dwujęzyczny i uwzględnia obszerny zakres tematyczny. Cechę typową dla słowników czytelniczno-tłumaczeniowych stanowi także włączanie do siatki haseł terminów z dziedzin pokrewnych, które mogą występować w piśmiennictwie fachowym danej branży, co ma swoje źródło w konieczności zaspokojenia praktycznych potrzeb użytkowników słownika (unikanie korzystania z kilku słowników specjalistycznych)¹². Funkcję tę WSS spełnia bez wątpienia z nadkładem, rejestrując jednostki leksykalne z wielu sfer życia powiązanych ze sportem.

Jak już wspomniano, WSS zawiera obszerny wykaz skrótów i oznaczeń stosowanych w rosyjskojęzycznej literaturze sportowej i turystycznej, który zajmuje aż 22 karty słownika. Do tego aneksu włączono około tysiąca jednostek, spośród których blisko 10% stanowią skróty graficzne – pozostała część materiału to skrótownice, które stanowią przedmiot dalszej analizy. W tym miejscu trzeba jednak przypomnieć o problemach definicyjnych, które w literaturze lingwistycznej pojawiają się wokół pojęć *skróty* i *skrótownice* i ich rosyjskich odpowiedników *аббревиатура* oraz *сокращение*. W wielu wypadkach terminy te traktowane są synonimicznie¹³, czego dowodem mogą być np. tytuły słowników¹⁴ oraz opracowania naukowe odnoszące się do opisu zjawiska abrewiacji¹⁵. Także w słownikach brakuje klarownego rozróżnienia tych terminów¹⁶, o czym pisałem już w kilku poprzednich pracach¹⁷. Najbardziej adekwatne wydaje się przyjęcie założenia, m.in. za Andrzejem Markowskim¹⁸, że termin *skróty*

¹² S. Czerni, *Słowniki specjalistyczne*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1977, s. 20-21.

¹³ W niniejszym artykule jako tożsame traktuję terminy *skrótownice*, *abrewiatura* i *akronim*.

¹⁴ Józef Paruch zatytułował wydane w 1970 roku opracowanie *Słownik skrótów*, podobnie postąpił Jan Grzybowski, autor angielskiego słownika skrótów z dziedziny elektroniki, informatyki i telekomunikacji, mimo że obaj redaktorzy włączyli do korpusu zarówno formacje mające tylko formę graficzną, jak i jednostki skrócone utworzone od wieloczłonowych formacji wyjściowych. W dorobku leksykografii rosyjskiej znajdziemy z kolei np. dzieło D. Alekseewa, I. Gozmana i G. Sacharova pt. *Словарь сокращений русского языка* czy pozycję autorstwa E. Kovalenko *Новый словарь сокращений русского языка*. Jednocześnie w tytule słownika W. Gricyka znajdziemy pojęcie *аббревиатура* (*Словарь аббревиатур*); podobnie postąpiła A. Baranova, redaktorka opracowania *Словарь аббревиатур иноязычного происхождения*.

¹⁵ Por. np. monografię Stanisława Szadyki *Аббревиация в русском языке (в сопоставлении с польским)*, w której badacz traktuje oba terminy synonimicznie, używając ich, co do zasady, zamiennie oraz pracę estońskiej lingwistki, Iriny Tabakovej (*Основные типы аббревиатур в современном польском языке (к специфике моделей производящих синтаксических структур)*), w której cały rozdział poświęcono omawianym problemom definicyjnym.

¹⁶ Por. także A. Fedorowicz, *Dobór i zasady opisu skrótów i skrótownic w Wielkim słowniku języka polskiego*, [W:] P. Żmigrodzki, R. Przybylska red. *Nowe studia leksykograficzne t. 2*, Kraków, Lexis, 2008, s. 73-90.

¹⁷ Zob. np. M. Sobczak, *Modele ekwiwalencji skrótownic (na podstawie Słownika rosyjsko-polskiego Józefa Krasnego)*, [W:] B. Jeglińska, K. Kodeniec, A. Krawczyk-Łaskarzewska, J. Nawacka red. *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatoologii*, Olsztyn, Wydawnictwo UWM, 2015, s. 174-183; *Wybrane problemy przekładu skrótownic (na podstawie rosyjsko-niemieckiego słownika A. F. Nesslera)*, [W:] J. Mędelska, E. Titarienko red. *Dialog kultur. Języki wschodniosłowiańskie w kontakcie z polszczyzną i innymi językami europejskimi*, Bydgoszcz, Wydawnictwo UKW, 2013, s. 211-223.

¹⁸ A. Markowski (red.), *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, Warszawa, PWN, 2005, s. 1664.

odnosi się do formacji czysto graficznych, nieposiadających statusu słowa, skrótowce zaś obejmują takie twory, które można określić mianem minisłów używanych w języku pisanym i mówionym¹⁹.

W głównej części artykułu zaprezentuję wyniki analiz opisu leksykograficznego oraz struktury akronimów zarejestrowanych w opracowaniu Fedusa. Oba wątki badawcze poprzedza krótki rys teoretyczny ilustrujący najważniejsze tezy i problemy związane z danym zagadnieniem. Ze względu na obszerność materiału w każdej z grup podaję kilka przykładów egzemplifikacyjnych wraz z komentarzem. Część empiryczną zamykają wnioski wraz z danymi statystycznymi.

Opracowanie leksykograficzne skrótowców w WSS

Opracowanie leksykograficzne skrótowców, w szczególności w słowniku dwujęzycznym, nie jest zadaniem łatwym, jednak, obserwując intensywny rozwój abrewiacji w drugiej połowie XX wieku, badacze musieli wypracować zasady przekładu tych osobliwych translandów. Jako jeden z pierwszych instrukcję w zakresie budowy artykułów hasłowych ze skrótowcami w centrum zaproponował A. Bogusławski, który zakładał, że prawidłowo skonstruowany artykuł powinien zawierać zarówno rozwinięcie abrewiatury w języku wyjściowym, jak i docelowym oraz – gdy jest to możliwe – ekwiwalent skrótowca. Dodatkowo, w wypadku akronimów włączanych do głównego korpusu słownika, powinny być one poprzedzone kwalifikatorem²⁰. W odniesieniu do translacji skrótowców można natomiast przywołać inną tezę Bogusławskiego, tj. poszukiwanie *tertium comparationis*. W tym kontekście zadanie tłumacza (leksykografa) osadza się w odnalezieniu takiej jednostki języka docelowego, jaką posłużyłby się użytkownik tego języka w analogicznym położeniu, w jakim znajduje się użytkownik języka wyjściowego²¹. Teoria ta zakłada zatem, że między językami istnieje pewien „wspólny mianownik semantyczny”, swego rodzaju „wspólna platforma odniesienia”²². Różnorodność strukturalna i semantyczna skrótowców oraz ich stale rosnąca liczba sprawia jednak, że o tę płaszczyznę międzyjęzykowego porównania jest w ich wypadku niezwykle trudno. Dodatkowo akronimy zaliczają się często to leksyki bezekwiwalentnej, tj. nieposiadającej systemowych odpowiedników w języku docelowym, bardzo kłopotliwej dla leksykografa, o czym pisał m.in. W. Bierkow²³.

¹⁹ A. Kubacki, *O abrewiacjach i akronimach w pracy tłumacza przysięgłego języka niemieckiego*, „Lingua Legis”, 24, 2016, s. 9.

²⁰ A. Bogusławski, *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzem* [W:] Z. Saloni (red.) *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, Wrocław, „Ossolineum”, 1988, s. 31-32.

²¹ A. Bogusławski, *Problem „tertium comparationis” w porównaniu lingwistycznym*, „Kwartalnik Neofilologiczny”, XXIII, z. 3, 1976, s. 300-301.

²² U. Dąmbska-Prokop (red.), *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*, Częstochowa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Języków Obcych i Ekonomii, 2000, s. 237.

²³ В. Берков, *Двуязычная лексикография*, Москва, Астрель, 2004, s. 155-170.

Powyższe czynniki spowodowały, że w kolejnych latach powstawały prace przekładoznawcze, w których zawarto ogólne pryncypia przekładu akronimów. Badacze wskazywali na następujące możliwości (poza przekładem przy użyciu systemowego ekwiwalentu skrótowca): przekład formy rozwiniętej, transkrypcja lub transliteracja skrótowca, transkrypcja pełnej formy wyjściowej, przeniesienie skrótowca²⁴ oraz przekład opisowy (wyjaśniający)²⁵. Co istotne, nie zawsze „na siłę” należy dążyć do tworzenia formy skróconej w języku docelowym, ponieważ asymetria między systemami językowymi (w tym wypadku ruszczyzną i polszczyzną) w zakresie skrótowców jest dość duża²⁶, szczególnie w obrębie akronimów sylabowych i złożeniowych.

Jak już ustalano w toku badań przekładu skrótowców z dziedziny wojskowej²⁷ oraz w wyniku analizy modeli tłumaczenia akronimów w słownikach międzywojennych²⁸, typ opisu leksykograficznego zależy od rozpowszechnienia skrótowca w języku wyjściowym i docelowym. Redakcja musi ponadto uwzględniać cel słownika oraz przewidywaną grupę odbiorców, w tym ich znajomość pary języków oraz – w wypadku słowników specjalistycznych – danej dziedziny życia. WSS został zaadresowany do szerokiego grona odbiorców, wśród których, z jednej strony, znalazły się osoby profesjonalnie związane ze sportem i turystyką, z drugiej zaś nauczyciele, sportowcy amatorzy i miłośnicy rywalizacji sportowej. Tak szerokie spektrum potencjalnych użytkowników bez wątpienia czyni zadanie opisu abrewiatur jeszcze trudniejszym, wymagającym kompleksowego podejścia i dokładnego opracowania.

Z analizowanego aneksu wynika, że autor słownika zdecydował się na następujące typy opisu leksykograficznego (za pomocą znaku +/- oznaczam występowanie danego elementu w budowie artykułu hasłowego):

²⁴ С. Влахов, С. Флорин, *Непереводимое в переводе*, Москва, „Международные отношения”, 1980, s. 316-319.

²⁵ М. Куликова, *Перевод аббревиатур англоязычных СМИ с английского языка на русский язык*, „Научное обозрение. Международный научно-практический журнал”, 2, 2007, s. 4.

²⁶ W. Chlebda (red.), *Podręczny idiomatykon rosyjsko-polski 2*, Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2007, s. 145-146 (dział *Skrótowce* został opracowany przez Łukasza Grabowskiego i Tamarę Milutinę).

²⁷ Zob. M. Sobczak, *Uwagi o strukturze i przekładzie skrótowców z dziedziny wojskowości i przemysłu na podstawie Słownika rosyjsko-polskiego Józefa Krasnego*, „Acta Polono-Ruthenica”, t. 24, nr 3, 2019, s. 67-82.

²⁸ Por. M. Sobczak, *Rosyjskie skrótowce porewolucyjne w dwujęzycznym opisie leksykograficznym (rosyjsko-polskim i rosyjsko-niemieckim)*, [W:] A. Dyszak red., *Linguistica Bidgostiana. Series Nova*, Warszawa, Bel Studio, 2015, s. 153-179.

Tabela 1. Modele opisu leksykograficznego skrótowców w WSS

typ	lewa strona		prawa strona			
	skrótowiec rosyjski	rozwińnięcie rosyjskie	rozwińnięcie w j. obcym	rozwińnięcie w j. polskim	transkrypcja/transliteracja skrótowca	ekwiwalent skrótowca
1.	+	+	+	+	-	+
2.	+	+	-	+	-	+
3.	+	+	+	-	+	-
4.	+	+	-	+	-	-

Typ 1.

Przykłady:

КОИ = Олимпийский комитет Индонезии -> Komite Olimpiade²⁹ Indonesia = Komite Olimpijski Indonezji = KOI; КССА = Высший совет спорта в Африке -> Conseil Superieur du Sport en Afrique = Wyższa Rada Sportu w Afryce = CSSA.

Uwagi:

W tej grupie wątpliwości budzi przekład skrótowca ГОК (Олимпийский Комитет Ганы -> Ghana Olympic³⁰ Committe³¹ = Komite Olimpijski Ghany = GOOGK), bowiem ekwiwalent GOOGK nie jest poświadczany w żadnych źródłach. Oficjalnym skrótowcem, pojawiającym się w materiałach internetowych Komitetu Olimpijskiego Ghany, jest akronim GOC, ewentualnie GCOG, gdyż organizacja ta w przeszłości nosiła nazwę Golden Coast Olympic Committe. Najprawdopodobniej przez błąd literowy niewłaściwie przełożono skrótowiec ИДС = Международная комиссия по прыжкам в воду -> International Diving Committee = Międzynarodowy Komitet Skoków do Wody = IJF; w tym wypadku ekwiwalentem akronimu powinna być formacja IDF, rozpowszechniona w literaturze, gdzie ostatnia litera F jest odniesieniem do komponentu Federation, często zamiennie używanego w tym kontekście z Committee; ponadto niewłaściwie użyto w ekwiwalencie skrótowca inicjału J (być może pod wpływem angielskiego słowa *jump* = *skok*) Z pewnością sporym mankamentem WSS jest błędnie przełożona, bardzo popularna formacja УЕФА (Союз европейских футбольных ассоциаций -> Union of Eroropean³² Football Associations = Unia Europejskich Związków Piłki Nożnej = UEFA). Być może i w tym wypadku błąd ma podłoże czysto techniczne (prawidłowy ekwiwalent to UEFA), tym niemniej jest dość istotnym uchybieniem.

²⁹ Pisownia oryginalna; powinno być: *Olimpiade*.

³⁰ Powinno być: *Olympic*.

³¹ Powinno być: *Committee*.

³² Powinno być: *European*.

Model opisu leksykograficznego, w którym użytkownik słownika otrzymuje rosyjskie rozwinięcie skrótowca, rozwinięcie w języku oryginalnym (tj. w języku obowiązującym w państwie, w którym dana organizacja funkcjonuje lub została założona) oraz ekwiwalent skrótowca, należy ocenić jako zabieg właściwy, umożliwiający czytelnikowi uzyskanie pełnej informacji o akronimie zarówno w języku wyjściowym, docelowym, jak i pierwotnym. Typ 1 obejmuje ok. 48% materiału zgromadzonego w słowniku.

Typ 2.

Przykłady:

ЛСК = Лодзский спортивный клуб = Łódzki Klub Sportowy = ŁKS; МСФС Международный союз физкультуры и спорта -> Międzynarodowy Związek Kultury Fizycznej i Sportu = MZKFiS;

Uwagi:

Uwzględniając parę języków, której dotyczy WSS, model drugi stanowi grupę właściwie opracowanych skrótowców. Do tej kategorii zaliczają się te akronimy, które miały swoje systemowe odpowiedniki w polszczyźnie. Są to formacje, które prawdopodobnie trafiły do rosyjskiej prasy i literatury sportowej z języka polskiego (przykładem takich jednostek mogą być nazwy polskich klubów czy związków sportowych). Użytkownik słownika zostaje zapoznany z rosyjskim skrótowcem, jego rozwinięciem, tłumaczeniem rozwinięcia oraz adekwatnym ekwiwalentem akronimu.

Z punktu widzenia morfologicznego ciekawym przykładem w tej grupie jest skrótowiec ОCB (Окружной союз велоспорта -> Okręgowy Związek Kolarski = OZKol), gdzie nastąpiła zmiana struktury skrótowca w procesie tłumaczenia – z rosyjskiego literowca na polski skrótowiec mieszany, składający się z elementów inicjalnych oraz sylaby. Fakt ten świadczy o powszechności i żywotności polskiego skrótowca.

W tej grupie warto ponadto zwrócić uwagę na skrótowiec АЦКС (Армейский центральный спортивный клуб -> Wojskowy centralny³³ Klub Sportowy = WCKS), gdyż jest to przykład błędnego tłumaczenia formacji rosyjskiej. W Polsce, już od początkowych lat XX wieku, funkcjonowały kluby wojskowe, które w późniejszych latach działalności przekształcały się w centralne wojskowe kluby sportowe. W tak powstałych nazwach występowała inna kolejność komponentów w formacji rozwiniętej, niż zaproponowano w WSS (tj. CWKS³⁴ zamiast WCKS). Typ 2 obejmuje około 44% skrótowców włączonych do analizowanego aneksu.

³³ Powinno być: Centralny.

³⁴ Przykładem może być Legia Warszawa, która taką nazwę ma od 1949 roku.

Тип 3.

Przykłady:

BATA = Всемирный союз туристских агентств -> World Association of Travel Agencies = WATA; ИНЕФ Национальный отдел по физическому воспитанию и спорту -> Instituto Nacional de Education Fisica y Deportes = INEF; ИСПФР Международный комитет по делам исследования в области физической подготовленности -> International Committee on Physical Fitness³⁵ Research = ICPFR.

Uwagi:

Wg modelu trzeciego opisano i przełożono zaledwie kilka abrewiatur. W naszej opinii zabieg ten nie jest właściwy, ponieważ użytkownik słownika nie otrzymuje żadnej informacji w języku polskim. Tak opisane hasła wymagają od użytkownika znajomości języka oryginalnego, w przeciwnym wypadku rozszyfrowanie znaczenia skrótowca okaże się niemożliwe.

Тип 4.

Przykłady:

МСМК = мастер спорта международного класса -> mistrz sportu klasy międzynarodowej; ОЦТ = общей³⁶ центр тяжести -> ogólny środek ciężkości.

Uwagi:

Model czwarty został poświadczony w WSS przez cztery skrótowce. Są to jednostki odnoszące się do ogólnych określeń z zakresu sportu, niestanowiących nazw organizacji czy klubów. W tym wypadku ograniczenie się do tłumaczenia pełnej formy skrótowca jest właściwym rozwiązaniem.

Типы структуральные

Struktura rosyjskich skrótowców, podobnie jak ich przekład, była przedmiotem badań licznych lingwistów. Choć pierwsze typologie formacji skróconych powstawały już w okresie międzywojennym³⁷ – w odpowiedzi na nagły przyrost skrótowców w ruszczyźnie po rewolucji październikowej – to ich najobszerniejszą klasyfikację, uwzględniającą siedem głównych grup akronimów wraz z licznymi podtypami, zaproponował S. Szadyko³⁸. Wśród innych autorów analizujących budowę abrewia-

³⁵ Powinno być: Fitness.

³⁶ Zapis oryginalny; powinno być: общий.

³⁷ Autorem tej klasyfikacji był A. Seliszczew; znalazła się ona w opublikowanej w 1928 roku pracy *Язык революционной эпохи. Из наблюдений над русским языком последних лет (1917-1926)*.

³⁸ S. Szadyko, *Аббревиация в русском языке (в сопоставлении с польским)*, Warszawa, Szkoła Główna Handlowa, 2000, s. 98-103.

tur należy także wymienić np. A. i T. Fiesienko³⁹, N. Janko-Trynicką⁴⁰ czy W. Biełozapkową⁴¹. W tym miejscu krótko przedstawię typologię zaproponowaną przez autorów *Encyklopedycznego słownika terminów i pojęć lingwistycznych*, która obejmuje sześć głównych grup i, jak się wydaje, uwzględnia „skrótowe bogactwo” ruszczyzny: 1) skrótowce inicjalne, wśród których rozróżnia się: a) literowce (np. МГУ = *Московский государственный университет*), b) głoskowce (np. АОН = *артиллерия особого назначения*); c) skrótowce literowo-głoskowe (np. ЭМСИ = *Московский медицинский стоматологический институт*); 2) skrótowce sylabowe (np. хозмаг = *хозяйственный магазин*); 3) skrótowce mieszane (*сельно* = *сельское потребительное общество*), 4) skrótowce składające się z części początkowego słowa (lub słów) formacji wyjściowej oraz całego ostatniego słowa (np. санчасть = *санитарная часть*); 5) skrótowce mające w swej strukturze część pierwszego słowa formy wyjściowej oraz pełną formę końcową, odmienioną przez przypadek (np. завбиблиотекой = *заведующий библиотекой*); 6) akronimy powstałe w wyniku usunięcia środkowej części formacji wyjściowej (np. военкомат = *военный комиссариат*)⁴².

W oparciu o powyższą klasyfikację zaprezentuję zebrany materiał leksykalny, wydzielając w osobne grupy skrótowce utworzone na bazie rosyjskiej (tj. od pełnych form rosyjskich) oraz akronimy powstałe w wyniku skrócenia elementów innojęzycznych. W słowniku nie zarejestrowano żadnych przykładów skrótowców sylabowych oraz typów 4, 5 i 6 wg opisaną wyżej klasyfikacji, które wykazują podobną budowę do sylabowców.

Formacje powstałe na bazie rosyjskiej

1. Skrótowce inicjalne

1.1. Skrótowce literowe

Przykłady:

ЕТФКФ = Европейская федерация тренеров по легкой атлетике -> European Track and Field Coaches Federation = Europejska Federacja Trenerów Lekkoatletyki = ИТФСА⁴³; ЛНИИФК = Ленинградский научно-исследовательский институт физической культуры -> Leningradzki Naukowo-Badawczy Instytut Kultury Fizycznej, INBIKF; РСКОФК = Российский союз красных

³⁹ Por. *Русский язык при Советах*, Нью Йорк, Rausen Bros, 1955, s. 170.

⁴⁰ Zob. *Словообразование в современном русском языке*, Москва, Индрик, 2001, s. 450-455.

⁴¹ Por. *Современный русский язык*, Москва, Высшая школа, 1980, s. 314-315.

⁴² А.Н. Тихонов, Р.И. Хашимов, Г.С. Журавлева, М.А. Лапыгин, А.М. Ломов, Л.В. Рацибурска, Е.Н. Тихонова (ред.), *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий Русский язык*, т. 1, Москва, Флинта, 2008, s. 500.

⁴³ Na marginesie należy zauważyć, że błędne wydaje się użycie jako ekwiwalentu skrótowca ИТФСА, bowiem jest to akronim powstały od pełnej nazwy innej organizacji, tj. *International Track and Field Coaches Federation*; powinno być: ЕТФСА.

организаций физической культуры -> Rosyjski Związek Czerwonych Organizacji Kultury Fizycznej.

1.2. Skrótownice głoskowe

Przykłady:

АСАМ = Австрийский союз альпинистской молодежи -> Austriacki Związek Młodzieży Alpinistycznej; НОК = Национальный олимпийский комитет -> Nationales Olympisches Komitee = Narodowy Komitet Olimpijski = NKO; СНОК = Сомалийский национальный олимпийский комитет -> Somali National Olympic Committee = Somalijski Narodowy Komitet Olimpijski = SNOС.

1.3. Skrótownice literowo-głoskowe⁴⁴

Przykłady:

ОПТЭ = Общество пролетарского туризма и экскурсий -> Zrzeszenie Turystyki i Wycieczek Proletariackich; ПТКО = Польское туристско-краеведческое общество = Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, РТТК; ТГИФК = Таджикский государственный институт физической культуры -> Tadžycy Państwowy Instytut Kultury Fizycznej = ТРИКФ.

Formacje powstałe na bazie innojęzycznej

1. Skrótownice inicjalne

1.1. Skrótownice literowe

Przykłady:

АГФ = Федерация азиатских игр -> Asian Games Federation = Federacja Igrzysk Azjatyckich = AG; ИРФБ = Международный совет регби -> International Rugby Football Board = Międzynarodowa Rada Rugby = IRFB; ФМСИ = Итальянская федерация спортивной медицины -> Federazine⁴⁵ Medico Sportiva Platiana⁴⁶ = Włoska Federacja Medycyny Sportowej = FMТS⁴⁷.

⁴⁴ Przykłady w grupie skrótownic literowo-głoskowych nie są jednoznaczne, ponieważ brakuje informacji na temat ich wymowy – wybrałem takie, w wypadku których teoretycznie możliwa jest wymowa nazw liter i ciągu głosek.

⁴⁵ Powinno być: Federazione.

⁴⁶ Powinno być: Italiana.

⁴⁷ Uwaga dotycząca przekładu: trudno wyjaśnić użycie skrótownicy FMТS (na oficjalnych stronach federacji pojawia się akronim FMSI); być może jest to błąd literowy.

1.2. Skrótownice głoskowe

Przykłady:

БОА = Олимпийская ассоциация⁴⁸ Барбадоса -> Barbados Olympic Association = Towarzystwo Olimpijskie Barbadosu = BOA; СИЕПС = Международный совет физического воспитания и спорта -> Conseil International pour l'Education Physique et le Sport = Międzynarodowa Rada Sportu i Wychowania Fizycznego = CIEPS; УСОК = Олимпийский комитет США -> United States Olympic Committee = Komitet Olimpijski Stanów Zjednoczonych = USOC.

1.3. Skrótownice literowo-głoskowe

Przykłady:

ЕАБА = Европейская ассоциация любительского бокса -> European Association of Boxe Amateurs = EABA; ИАСЕТ Международная ассоциация научных экспертов туризма -> International of⁴⁹ Association Scientific Experts of Tourism, Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekspertów Turystyki = IASET; ИАСИ = Международная ассоциация спортивной информации -> International Association of Sport Information = Międzynarodowe Stowarzyszenie Informacji Sportowej = IASI.

Скрótownice inicjalne stanowią zdecydowaną większość akronimów włączonych do WSS (ok. 93% wszystkich jednostek). Wśród nich przeważają abrewiatury powstałe na bazie nierosyjskiej (ok. 51%). Najlicniejszą grupę tworzą skrótownice literowe (ok. 70% materiału), skrótownice głoskowe reprezentowane są w ponad dwukrotnie mniejszej liczbie (ok. 32% ekscerptu). Jako formacje głoskowo-literowe, z zasygnalizowanymi wyżej wątpliwościami, można zakwalifikować ok. 8% akronimów.

2. Skrótownice mieszane

Przykłady:

АзГИФК = Азербайджанский государственный институт физической культуры им. С.М. Кирова⁵⁰ -> Azerbejdżański Państwowy Instytut Kultury Fizycznej im. S.M. Kirowa; АрмГИФК = Армянский государственный институт физической культуры -> Armeński Państwowy Instytut Kultury Fizycznej = ArPIFK; ЛитГИФК = Литовский государственный институт физической культуры -> Litewski Państwowy Instytut Kultury Fizycznej = LPIKF.

⁴⁸ Powinno być: ассоциация.

⁴⁹ Niewłaściwe użycie przyimka.

⁵⁰ Powinno być: Кирова.

Skrótowce mieszane są poświadczane przez niewiele przykładów (ok. 3% materiału). W większości obejmują one akronimy zawierające element geograficzny (nazwę państwa, w którym działa dana organizacja/klub). W celu potwierdzenia, czy jest to cecha charakterystyczna leksyki sportowej, należałoby zbadać akronimy włączone do siatek innych słowników.

Podsumowanie

Wielki słownik sportowy rosyjsko-polski autorstwa Z. Fedusa jest bez wątpienia cennym źródłem dokumentacyjnym języka rosyjskiego w dziedzinie sportu. W opracowaniu zarejestrowano blisko tysiąc skrótowców, które włączono do ułatwiającego ich poszukiwanie aneksu. Opis leksykograficzny większości akronimów (wyodrębniono cztery modele) nie budzi wątpliwości metodologicznych, jedynie artykuły hasłowe, w których zabrakło tłumaczenia abrewiatury na język polski są, w mojej ocenie, błędnym zabiegiem redaktora, ponieważ rozwiązanie to zakłada znajomość języka oryginalnego, w którym powstał skrótowiec.

Wadę słownika stanowią dość liczne usterki techniczne (literowe), które użytkowników słabiej zaznajomionych z dziedziną sportu mogą wprowadzić w błąd. Pomyłki te podważają ponadto zaufanie do prawidłowości opracowania innych haseł, szczególnie takich, które dotyczą mało rozpowszechnionych nazw instytucji czy organizacji, trudnych do weryfikacji w źródłach.

W zakresie struktury analizowanych skrótowców należy zwrócić uwagę na fakt, że nie wszystkie typy budowy akronimów są poświadczane w zebranych materiale (brakuje skrótowców sylabowych i ich typów pochodnych). Prawdopodobnie jest to związane z faktem, że Z. Fedus skupił się na rejestrowaniu nazw federacji, organizacji, klubów itp. Może to jednak również świadczyć o specyfice języka sportowego, który – w odróżnieniu np. od języka wojskowego – w mniejszym stopniu ukształtował słownictwo nazywające osoby, stanowiska, funkcje itp. Widać także niewielką produktywność skrótowców o budowie mieszanej.

Zjawisko abrewiacji we współczesnej rosyjskiej leksyce sportowej z pewnością otwiera pole do dalszych analiz lingwistycznych w zakresie leksykologii i leksykografii (w tym dwujęzycznej). Ciekawą perspektywę stanowi także analiza ich przekładu, szczególnie w świetle rosnącego znaczenia sportu w życiu społecznym i gospodarczym.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁO: WSS – FEDUS Z., *Wielki słownik sportowy rosyjsko-polski*, Warszawa, Takt, 2005.

BOGUSŁAWSKI A., *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzem* [W:] Z. Saloni (red.) *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, Wrocław, „Ossolineum”, 1988, s. 19-65.

- BOGUSŁAWSKI A., *Problem „tertium comparationis” w porównaniu lingwistycznym*, „Kwartalnik Neofilologiczny”, XXIII, z. 3, s. 295-303.
- CHLEBDA W. (red.), *Podręczny idiomatykon rosyjsko-polski 2*, Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2000.
- CZERNI S., *Słowniki specjalistyczne*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1977.
- DĄMBSKA-PROKOP U. (red.), *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*, Częstochowa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Języków Obcych i Ekonomii, 2000.
- FEDOROWICZ A., *Dobór i zasady opisu skrótów i skrótowców w Wielkim słowniku języka polskiego*, [W:] P. Żmigrodzki, R. Przybylska red. *Nowe studia leksykograficzne t. 2*, Kraków, Lexis, 2008, s. 73-90.
- FEDORUSHKOV Y., *Kieszonkowy słownik piłki nożnej rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, 2018.
- GRZYBOWSKI J. (red.), *Słownik skrótów angielskich: elektronika, informatyka, telekomunikacja*, Warszawa, Sigma, 1993.
- KOC K., *Nogi, nogi uciekły do boku!!!: o języku sprawozdawców sportowych*, „Polonistyka” 2005, nr 1, s. 20-24.
- KUBACKI A., *O abrewiacjach i akronimach w pracy tłumacza przysięgłego języka niemieckiego*, „Lingua Legis”, 24, 2016, s. 7-22.
- MARKOWSKI A. (red.), *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, Warszawa, PWN, 2005.
- MURRMANN J., *Język sportu u leksykografów. Analiza terminograficzna wybranych słowników z terminologią sportową*, „Socjolingwistyka”, XXIX, 2015, s. 245-267.
- NOWOWIEJSKI B., *Refleksje nad współczesną polską leksyką sportową*, [W:] M. Rutkowski, K. Zawilska (red.), *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji*, t. II, Olsztyn, Wydawnictwo UWM, 2008, s. 23-35.
- OŹDŻYŃSKI J., *Polskie współczesne słownictwo sportowe*, Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1970.
- PARUCH J. (red.), *Słownik skrótów*, Warszawa, Wiedza Powszechna, 1970.
- POŁOK K., *Kwestie nacechowania w języku sportu*, „Słowo. Studia Językoznawcze” 2012, nr 3, s. 149-167.
- SCHIFFER J., *Wörterbücher und Lexika der Sportwissenschaft als Dokumente einer missverstandenen fachlichen Sprachlexikographie – grundlegende, historische und modellhafte Überlegungen aus bilingualer Perspektive*, Köln, Verlag SPORT und BUCH Strauß, 2002.
- SOB CZAK M., *Modele ekwiwalencji skrótowców (na podstawie Słownika rosyjsko-polskiego Józefa Krasnego)*, [W:] B. Jeglińska, K. Kodeniec, A. Krawczyk-Łaskarzewska, J. Nawacka red. *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatoologii*, Olsztyn, Wydawnictwo UWM, 2015, s. 174-183.
- SOB CZAK M., *Rosyjskie skrótowce porewolucyjne w dwujęzycznym opisie leksykograficznym (rosyjsko-polskim i rosyjsko-niemieckim)*, [W:] A. Dyszak red., *Linguistica Bidgostiana. Series Nova*, Warszawa, Bel Studio, 2015, s. 153-179.
- SOB CZAK M., *Uwagi o strukturze i przekładzie skrótowców z dziedziny wojskowości i przemysłu na podstawie Słownika rosyjsko-polskiego Józefa Krasnego*, „Acta Polono-Ruthenica”, t. 24, nr 3, 2019, s. 67-82.

SOBCZAK M., *Wybrane problemy przekładu skrótowców (na podstawie rosyjsko-niemieckiego słownika A. F. Nesslerera)*, [W:] J. Mędelaska, E. Titarienko red. *Dialog kultur. Języki wschodniosłowiańskie w kontakcie z polszczyzną i innymi językami europejskimi*, Bydgoszcz, Wydawnictwo UKW, 2013, s. 211-223.

SOBCZAK M., PANKANIN E., *Błędy tłumaczeniowe i redakcyjne w instrukcjach szkoleniowych dla sędziów koszykarskich w konfrontacji angielsko-polskiej*, „Acta Neophilologica”, t. 21, nr 2, 2019, s. 21-33.

SZADYKO S., *Аббревиация в русском языке (в сопоставлении с польским)*, Warszawa, Szkoła Główna Handlowa, 2000.

TABOREK J., *Piłka nożna. Słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, Zielona Góra, Kanion, 2006.

АЛЕКСЕЕВ Д., ГОЗМАН И., САХАРОВ Г. (ред.), *Словарь сокращений русского языка*, Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1963.

БАРАНОВА А. (ред.), *Словарь аббревиатур иноязычного происхождения*, Москва, АСТ-Пресс, 2009.

БЕЛОШАПКОВА В., *Современный русский язык*, Москва, Высшая школа, 1980.

БЕРКОВ В., *Двуязычная лексикография*, Москва, Астрель, 2004.

ВЛАХОВ С., ФЛОРИН С., *Непереводимое в переводе*, Москва, Международные отношения, 1980.

ГРИЦИК В. (ред.), *Словарь аббревиатур*, Москва, Издательский дом Транспортная книга, 2009.

КОВАЛЕНКО Е. (ред.), *Новый словарь сокращений русского языка*, Москва, Словарное издательство ЭТС, 1995.

КУЛИКОВА М., *Перевод аббревиатур англоязычных СМИ с английского языка на русский язык*, „Научное обозрение. Международный научно-практический журнал”, 2, 2007, s. 1-7.

СЕЛИЩЕВ А., *Язык революционной эпохи. Из наблюдений над русским языком последних лет (1917-1926)*, Москва, Работник просвещения, 1928.

ТАБАКОВА И., *Основные типы аббревиатур в современном польском языке (к специфике моделей производящих структур)*, Tartu, Kirjastus, 2009.

ТИХОНОВ А.И., ХАШИМОВ Р.И., ЖУРАВЛЕВА Г.С., ЛАПЫГИН М.А., ЛОМОВ А.М., РАЦИБУРСКА Л.В., ТИХОНОВА Е.Н. (ред.), *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий Русский язык*, т. 1, Москва, Флинта, 2008.

ФЕСЕНКО А. и Т., *Русский язык при Советах*, Нью Йорк, Rausen Bros, 1955.

ЯНКО-ТРИНИЦКАЯ Н., *Словообразование в современном русском языке*, Москва, Индик, 2001.

Abbreviations in the Russian-Polish Great Sports Dictionary by Zbigniew Fedus (Remarks on Translation and Structure)

Summary: The article presents an analysis of lexicographic description and structure of abbreviations registered in the Russian-Polish Great Sports Dictionary by Zbigniew Fedus. The introductory part defines the purpose of the research and characterizes the source of language material. Each of the analytical parts was preceded by a theoretical outline of the issues discussed - the translation of acronyms and their construction. In the course of work, four models of lexicographic description and two basic structural types of abbreviations were distinguished; each part is illustrated by examples. The article ends with a summary, including statistic matters.

Keywords: abbreviations, translation, structure, Russian-Polish Great Sports Dictionary by Zbigniew Fedus

DOI: <https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr10.art10>